

ефективного функціонування. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. № 4. С. 132-139.

6. Косач І.А., Жаворонок А.В., Дегтярьов А.В. Фінансовий механізм інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва: сучасні аспекти. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління, № 1, 2021. С. 16-22.

7. Борисенко О.П. Фінансові механізми державної підтримки інноваційного розвитку підприємництва в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*, № 3 (34), 2022, С. 20-26.

8. Шандова Н.В., Тарасюк А.В. Концептуальні засади активізації інноваційної діяльності підприємств. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна»*, 2023, випуск 104, С. 68-78.

4.2. Джерела фінансування відновлення територіальних громад: впровадження вітчизняних та зарубіжних практик

Метеленко Н.Г.,

доктор економічних наук, професор, директор,

Попова А. О.,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів,*

*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізький національний університет*

Крім бюджетного джерела ресурсів, для забезпечення потреб територіальних громад можуть бути залучені інвестиційні кошти приватних структур, оскільки більшість об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в Україні на сучасному етапі неспроможні самостійно повною мірою здійснювати фінансування проєктів відновлення і розвитку власної соціальної інфраструктури. Ефективним інструментом цього процесу може стати державно-приватне партнерство (ДПП). Як справедливо вважає д.ю.н., професор Юрій Козар [1], особлива зацікавленість регіональної і місцевої влади у використанні та розвитку ДПП пов'язана з перевагами цього механізму для залучення ресурсів (фінансових, інвестиційних, технологічних, управлінських), особливо в нинішніх умовах значної невідповідності між потребами розвитку та наявними бюджетними ресурсами. Фаховий підхід до використання ДПП може забезпечити використання внутрішніх ресурсів розвитку на регіональному і місцевому рівнях, що матиме позитивний вплив на реалізацію нової державної регіональної політики. Участь приватного інвестора здатна забезпечити більш ефективне використання фінансових ресурсів територіальної громади та залучити досвід приватного партнера для ефективної реалізації

проектів ДПП. Механізм партнерських відносин між територіальними громадами та приватним сектором економіки є доволі поширеним явищем у світовій практиці та використовується у розвинених країнах для реалізації інфраструктурних, гуманітарних і природоохоронних проектів. Зокрема, в Іспанії, Канаді та Великобританії таку практику застосовують у сфері будівництва шкіл, лікарень, автомобільних доріг тощо.

У Німеччині приватні інвестиції у наукові дослідження становлять більше 50 млрд євро [2]. Особливістю інвестиційних ресурсів є те, що їх спрямовують на фінансування соціально-економічного розвитку територій не через бюджет територіальної громади, а безпосередньо на реалізацію проектів. Застосування механізму державно-приватного партнерства дає змогу місцевим органам влади забезпечувати мешканців громади благами колективного користування за рахунок інвестиційних коштів, зберігаючи при цьому контроль за об'єктами інфраструктури. Слід зауважити, що в умовах післякризового розвитку значно зростає інтерес бізнесу до державної підтримки, яка дасть змогу знизити ризики приватних інвестицій та підвищити надійність інвестиційних проектів.

Зарубіжна практика свідчить, що на засадах державно-приватного партнерства доцільно впроваджувати лише 10–15% найбільш вигідних проектів, які дають можливість оптимізувати розподіл ризиків між державним і приватним партнерами. В Україні застосування ДПП є доцільним, зокрема, у сфері охорони здоров'я, яка перебуває на стадії реформування і потребує будівництва й оснащення критично важливих об'єктів інфраструктури (онкологічних, діагностичних, діалізних, перинатальних центрів тощо), на які існує платоспроможний попит як з боку держави, так і постійних споживачів.

Можливість планування та реалізації проектів ДПП залежить від подальшого удосконалення чинного законодавства та підготовки кваліфікованих кадрів, які володітимуть необхідними знаннями та навичками щодо підготовки і структурування проектів ДПП, проведення аналізу ефективності їх здійснення та моніторингу виконання договорів про державно-приватне партнерство. За умов верховенства права й ефективного державного управління впродовж щонайменше п'яти наступних років Україна зможе:

- отримати додаткові доходи до державного та місцевих бюджетів в сумі 4,8 млрд дол. США за рахунок концесійних платежів;
- надати збитковим підприємствам можливість згенерувати прибутки на суму до 1,7 млрд дол., частина яких надійде до бюджету у вигляді прямих і непрямих податків;
- скласти гідну конкуренцію як на світовому, так і на європейських ринках за умов якісного відбору проектів, надання гарантій приватним

інвесторам, можливості співфінансування з боку МФО, відповідності застосування контрактів державно-приватного партнерства в міжнародній практиці [3].

Нами досліджено досвід використання кредитних ресурсів для розвитку територіальних громад в економічно розвинених країнах, який може бути використаний в Україні, але з урахуванням повномасштабної війни, яка розпочата рф 24.02.2022 р. і триває досьогодні, цей механізм потребує виключних умов для його реалізації. Так, потенційним джерелом зростання ресурсів фінансово неспроможних територіальних громад можуть бути залучені кошти. Кредитний механізм економічно розвинених країн охоплює безоблігаційні й облігаційні позики, кредити міжнародних фінансових організацій та місцеві гарантії. У зарубіжній практиці муніципалітети часто вдаються до безоблігаційних позик, які залучаються на засадах строковості, платності та поворотності і, як правило, спрямовуються на створення чи оновлення об'єктів довготривалого користування. Нормативно-правовими актами України також передбачено залучення органами місцевого самоврядування кредитів банківських та інших фінансових установ. Однак за рахунок цього джерела в нашій державі формується менше 5% доходів місцевих бюджетів, тоді як у країнах ЄС згаданий показник становить близько 10–15%. Через високий рівень відсоткових ставок за кредитами вітчизняних кредитно-фінансових установ безоблігаційні позики не користуються широким попитом у територіальних громад і використовуються в основному для фінансування відносно недорогих та короткострокових проєктів.

Обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів та використання їх, передусім, на поточні потреби громад та соціальні проєкти вимагає більш активного залучення додаткових коштів шляхом емісії та розміщення боргових цінних паперів – муніципальних облігацій, право випуску яких мають лише міські ОТГ. Облігаційні позики як джерело кредитних ресурсів є інструментом фінансування важливих місцевих інфраструктурних об'єктів (модернізація та розвиток систем електропостачання, водопостачання, закладів охорони здоров'я та освіти тощо).

Інфраструктурні проблеми міст і сучасний кризовий стан житлово-комунальних підприємств є підставою для значного розширення ринку муніципальних облігацій. Однак через недосконалість чинного законодавства України та його неузгодженість з європейськими нормами, виникають проблеми з емісією муніципальних цінних паперів. Згідно з методикою, за якою обраховується державний борг в Україні, борги місцевих органів влади не включаються до загальної суми останнього, тоді як відповідно до методики

МВФ борг місцевих органів влади є складовою державного боргу країни. Такі розбіжності у законодавстві призвели до того, що Міністерство фінансів України відхилило заяви на дозвіл емісії муніципальних облігацій від місцевих рад через Меморандум про економічну та фінансову політику, укладений між Україною та МВФ, який передбачав поступове зниження рівня державного боргу. Така ситуація на ринку облігацій місцевих позик пояснюється недостатніми можливостями органів місцевого самоврядування розрахуватися за попередньо випущеними облігаціями [4].

Кредитними ресурсами територіальної громади також можуть бути кредити міжнародних фінансових організацій, які використовують для задоволення потреб місцевого економічного розвитку. Такі кредити надають за зниженими відсотковими ставками з тривалим терміном користування та на пільгових умовах погашення. Для підтримки розвитку міст в економічно розвинутих країнах широко використовують місцеві гарантії, як механізм залучення кредитних ресурсів суб'єктами публічного або приватного сектору для здійснення діяльності на певній території. У разі неспроможності такого економічного суб'єкта виплатити отриману позику, міська рада бере на себе зобов'язання повного або часткового погашення суми боргу та процентних виплат.

В Україні обсяг та умови здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій і надання місцевих гарантій регулюються Міністерством фінансів України. Згідно з положеннями Бюджетного кодексу України, видатки на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10 відсотків видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду [5]. Слід зауважити, що нині роль кредитних ресурсів, як резерву соціально-економічному розвитку ОТГ в Україні, є незначною, оскільки вони становлять лише 0,5–0,8% сукупних ресурсів громади [6].

В умовах сьогодення важливу роль у фінансуванні інфраструктурних проєктів територіальних громад в Україні можуть також відігравати грантові ресурси, які надають на безповоротній та безоплатній основі уряди іноземних держав та міжнародні організації у вигляді грантів, технічної допомоги, благодійних внесків і пожертв. Ресурси, які надають донори для забезпечення потреб економічного розвитку багатьох міст та інших територій у країнах, що розвиваються або перебувають на етапі реформування, є міжнародною технічною допомогою. Гранти міжнародних донорських організацій мають цільове призначення та, як і міжнародна технічна допомога, можуть надаватися у формі майна, робіт чи послуг, а також фінансових ресурсів.

В Україні, де доступ до інших джерел є вкрай обмеженим, гранти можуть мати вирішальне значення у реалізації різноманітних проєктів у сфері місцевого розвитку та виконувати супровідну і підтримуючу функції. Однак отримання коштів з цього джерела вимагає наявності конкурентоспроможного проєкту, який міг би бути профінансованим грантодавцем, та його відповідності стратегічному плану соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади. Для розробки таких грантових заявок і проєктів необхідні спеціально підготовлені фахівці, яких сьогодні в органах місцевого самоврядування обмаль.

Оскільки децентралізаційні процеси в Україні вимагають розширення джерел фінансових ресурсів територіальних громад, то варто звернути увагу на такий невичерпний ресурс, як доходи від утилізації побутових відходів. Щороку в Україні з'являється біля 15 млн тонн твердих побутових відходів, котрі викидають в атмосферне повітря небезпечні токсичні сполуки. Однак, за розрахунками компанії ТІС Еко, з однієї тонни побутових відходів можна отримувати 140–280 кубічних метрів біогазу. За даними попередніх розрахунків, на всіх українських смітниках і фермах біогазу вистачить, щоб покрити 10% річної потреби країни в газі. Нині Україна споживає 75 млрд куб. м природного газу, з яких 55 млрд – імпортоване паливо. Водночас потенціал видобутку біогазу становить 7 млрд куб. м на рік [7]. Проте біогазовий сектор України розвивається повільніше, ніж у Європі, оскільки відсутній попит на невеликі установки, обслуговування яких доволі дороге. Згідно з програмами Євросоюзу «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» [8], передбачено спрямування коштів на реалізацію в Україні проєктів із енергозбереження, зокрема, запуск малих біогазових установок (на один-два десятки осель, школу чи інший комунальний заклад). Однак досі жодна територіальна громада не зацікавилася таким проєктом, хоча у найближчі чотири роки Україна могла б замінити біогазом один мільярд кубометрів імпортованого блакитного палива.

Нестача власних ресурсів задля вирішення поточних проблем розвитку ОТГ може бути також компенсована значними можливостями, які відкривають Програми у рамках Європейського інструменту сусідства (ЄІС) та інших фінансових інструментів Європейського Союзу. Сьогодні частина прикордонних ОТГ уже реалізують проєкти у рамках Програм транскордонного співробітництва ЄІС. Такі проєкти зорієнтовані на розвиток медицини, розбудову дорожньої інфраструктури, забезпечення екологічної безпеки, покращення рекреації, підтримку культури та покращення якості державного управління. Перспективними проєктами, що можуть бути реалізованими спільно із суміжними прикордонними територіями сусідніх

європейських країн, є: розвиток дошкільної освіти, культури (зокрема, популяризація місцевої історико-культурної спадщини), мистецтва, медицини, спорту, туризму; належне поводження з твердими побутовими відходами; розвиток прикордонної інфраструктури (зокрема, відкриття нових пунктів пропуску); впровадження спільних бізнес-проектів та обмін досвідом. Реалізація зазначених проектів в Україні сприятиме зростанню фінансової самостійності багатьох територіальних громад. Існує думка, що розвиток територіальної громади базується лише на використанні земельних і фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

У переважній більшості громад відсутнє розуміння значення людського капіталу як ресурсу, який забезпечує економічний розвиток території. Значна частка населення у працездатному віці віддає перевагу працевлаштуванню за кордоном. У сформованих ОТГ це ставить під загрозу досягнення цілей децентралізації, результативність якої, на нашу думку, в першу чергу залежить від рівня розвитку людського капіталу. Професіоналізм, значний інноваційний потенціал, стратегічне мислення та творчий підхід, знання у сфері організаційного та фінансового менеджменту, комунікативні навички фахівців можуть стати, за інших рівних умов, визначальним нематеріальним ресурсом, який здатен забезпечити високий рівень розвитку територіальної громади. Отож, людський капітал, як основа для формування управлінського персоналу території, є специфічним резервом ресурсного забезпечення, що безпосередньо впливає на зростання фінансових ресурсів територіальних громад.

Недосконала система фінансового управління та відсутність стратегічного бачення розвитку громад призводить до неефективного управління наявними ресурсами, а також створює можливості для непрозорої діяльності, що породжує корупційні ризики. Поряд з цим, в окремих громадах видатки на оплату праці управлінського персоналу становлять до 30% доходів бюджету, що є економічно невиправданим. Тому ще одним значимим резервом зростання фінансового потенціалу територіальних громад є створення умов для розвитку управлінських кадрів. Отже, кожна територіальна громада має власний фінансовий потенціал і може залучати потенційні джерела фінансових ресурсів.

Максимально розкрити і використати фінансовий потенціал територіальних громад можна, якщо:

– здійснити перегляд договорів оренди на використання земельних ресурсів і користування цілісними майновими комплексами, з метою визначення реальної ставки орендної плати (її актуалізації);

– використовувати диференційований підхід при встановленні ставок єдиного податку за видами діяльності, які відповідали б річним доходам підприємців, що позитивно вплине на підприємницьке середовище в громаді і частково вирішить проблему ухилення від сплати єдиного податку;

– удосконалити роботу контролюючих органів (Державної служби з питань праці, ДПС України) щодо дотримання законодавства про працю з метою виявлення випадків тіньової зайнятості і нелегальної виплати заробітної плати, що призведе до зростання ПДФО в доходах місцевих бюджетів; забезпечити належний контроль з боку органів місцевої влади за своєчасною реєстрацією договорів оренди земельних паїв, які перебувають у власності фізичних осіб, орендарями-платниками єдиного податку четвертої групи, що сприятиме зростанню надходжень до місцевих бюджетів;

– сформувати сприятливе середовище для залучення приватного капіталу й активізувати потенціал механізму ДПП на місцевому рівні;

– налагодити комунікації місцевого самоврядування з бізнесом та громадськістю шляхом запровадження відкритої регуляторної платформи, що позитивно вплине на інвестиційну привабливість регіону й розвиток малого та середнього бізнесу;

– створити позитивний імідж та привабливу “кредитну” історію територіальної громади;

– перетворити ринок муніципальних цінних паперів на інструмент ресурсного забезпечення територіальної громади через підвищення їх вигідності, дохідності та рівня ліквідності;

– налагодити ефективну співпрацю із зарубіжними та національними інституціями (грантодавцями) задля набуття досвіду і навичок підготовки проектних заявок та необхідних документів;

– акцентувати увагу на формуванні управлінського персоналу території як специфічного резерву формування ресурсного забезпечення, що безпосередньо впливає на зростання фінансових ресурсів територіальних громад;

– зміцнювати фінансовий потенціал територіальних громад через використання такого невичерпного ресурсу, як доходи від утилізації побутових відходів.

Таким чином, органи місцевого самоврядування, які зацікавлені в розвитку і підвищенні якості життя своїх мешканців, мають ефективно використовувати фінансовий потенціал територіальної громади шляхом пошуку резервів зростання як обсягів податкових надходжень, так і залучення

грантових, кредитних та інвестиційних коштів до бюджету громади. Максимальне використання фінансових можливостей громади також неможливе без залучення людського капіталу та створення умов для його розвитку.

Фінансування відбудови територіальних громад України – це ключ до майбутнього країни. Цей процес вимагає спільних зусиль уряду, міжнародних партнерів, бізнесу та громадян. Лише через цей колективний підхід Україна має змогу повернутися до шляху розвитку та відбудови, створюючи стійке майбутнє. Структура фінансування відбудови територіальних громад представлена на рис. 1.

Рис. 1. – Структура фінансування відбудови територіальних громад

Допомога міжнародних партнерів: позики, гранти, кредити тощо необхідні не лише для підтримки бюджету, а й з метою реалізації конкретних проєктів, адресної відбудови або допомоги.

Гранти – це фінансова підтримка, надана міжнародними організаціями, фондами, та урядами інших країн. Їх головна перевага полягає в тому, що ці кошти не потрібно повертати (за умови дотримання оголошених грантодавцями чи розпорядниками коштів умов), і вони можуть бути використані для конкретних проєктів або цілей, пов’язаних з відновленням регіонів.

Наприклад, у рамках Проєкту Світового банку «PEACE in Ukraine» Міністерство фінансів України залучило грантів та позик на загальну суму 19,5 млрд дол. та 1,44 млрд євро, із яких 17,97 млрд дол. – гранти. Найбільшим донором безповоротної бюджетної допомоги були і залишаються США, які за 9 місяців 2023 року надали 8,5 млрд дол. грантових коштів. Від початку повномасштабної війни сума отриманих грантових коштів від Сполучених Штатів становить 20,4 млрд дол. Гранти відіграють ключову роль у фінансуванні відновлення регіонів України. Вони допомагають забезпечити необхідні ресурси для відновлення інфраструктури, соціальних послуг і економічного відновлення. Крім того, гранти сприяють залученню уваги міжнародного співтовариства до проблем відновлення України та допомагають створити партнерства з іноземними організаціями.

Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури перебуває в підпорядкуванні Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України. Відповідно до Порядку використання коштів [9], термін «зруйноване майно та інфраструктура» охоплює об'єкти нерухомого майна, які належать фізичним і юридичним особам усіх форм власності, та об'єкти інфраструктури, зруйновані (пошкоджені/знищені) внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією росії проти України. Одержувачами коштів Фонду можуть бути органи виконавчої влади, військові адміністрації та державні підприємства й установи. Для розгляду звернень та підготовки пропозицій щодо розподілу коштів Фонду за об'єктами, що підлягають відновленню, Міністерство інфраструктури, Міністерство цифровізації й Мінрегіон утворили міжвідомчу комісію. Кошти Фонду ліквідації наслідків збройної агресії спрямовуються на будівництво громадських будівель, захисних споруд цивільного захисту, реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів критичної інфраструктури та житла внутрішньо переміщеним особам і людям, які втратили його внаслідок воєнних дій.

Відновлення зруйнованого майна та інфраструктури включає такі послідовні етапи:

- розроблення проєктної документації та проведення її експертизи в установленому законодавством порядку;
- придбання об'єктів нерухомості на заміну знищених;
- будівництво, поточний ремонт об'єктів нерухомості.

Важливою ланкою у фінансуванні відбудови є урядові субвенції. Уряд України розподіляє фінансові ресурси між регіонами на конкретні цілі, спираючись на рівень руйнувань та потреби. Ця підтримка дозволяє регіонам активно відновлювати інфраструктуру, соціальні служби та надавати допомогу

людям, які постраждали від конфлікту. Так, у серпні 2023 року Уряд окреслив, що на відновлення критично важливої інфраструктури України в регіонах, які постраждали від російської агресії Уряд виділить з Фонду ліквідації наслідків агресії майже 5 млрд грн. Таким чином, загальна сума субвенції з Фонду тепер становитиме 11,4 млрд грн.

Міжнародні партнери відіграють ключову роль у фінансуванні відбудови України. Гранти, позики та кредити дають можливість відновлювати інфраструктуру та покращувати якість життя громад, що постраждали. Наприклад, Європейський Союз виділив значний грант у розмірі 50 млн євро для відновлення систем постачання електроенергії, води, опалення та управління відходами на деокупованих територіях Київщини. Також країни – партнери «взяли шефство» над деякими регіонами України у процесі відновлення. Попередньо 15 країн світу повідомили про допомогу в майбутній відбудові, зокрема з частковою фінансовою допомогою. Так, на Міжнародній конференції в Лугано було представлено карту відновлення міст України, повідомив Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування [10]. План відновлення України буде розділений на три основні етапи: відновлення тут і зараз критичних для життя людей об'єктів; відновлення після завершення бойових дій шкіл, лікарень, будівництво тимчасового житла; довгострокова трансформація в різних сферах.

Фінансування відновлення також залежить від участі бізнесу та інвесторів. Часто бізнес-компанії надають фінансову підтримку на рівні громад або інвестують кошти у відновлення об'єктів інфраструктури. Це сприяє активному розвитку регіонів, створює нові можливості для місцевого населення, робочі місця та розвиває економіку регіонів. Так, на початок 2023 року майже 90% компаній в Україні активно долучилися до підтримки ЗСУ та виконання добровільних та гуманітарних проєктів для пришвидшення перемоги. Також міжнародні бізнес-партнери допомагають Україні відновлювати зруйновані обстрілами соціальні та енергооб'єкти. Наприклад, наприкінці 2022 року казахська група компаній закупила в Туреччині власним коштом 41 генератор великої потужності, які були передані до українських лікарень.

Постраждалі регіони можуть взяти участь в ініціативах та грантових програмах, які спрямовані на надання фінансової підтримки та інших ресурсів для допомоги місцевим громадам у відновленні їхніх підприємств та зміцненні економічного потенціалу. Наприклад, «Save the Children» у співпраці з Центром Підтримки Бізнесу та Економічного Розвитку оголосили проєкт грантової

допомоги для відновлення та підтримки економічного розвитку в постраждалих районах Миколаївської області. Підприємці з найбільш постраждалих регіонів та деокупованих територій можуть отримати гранти від EU4Business для реалізації заходів з відновлення своєї господарської діяльності.

Пріоритезація проєктів відбудови – це завдання, яке вимагає спільних зусиль уряду, місцевих громад та міжнародних партнерів. Вирішити, які об'єкти та сфери потребують пріоритетної уваги, можливо лише через конструктивний діалог. Одним із інструментів, які дозволяють визначити пріоритезацію проєктів відновлення, є цифрова екосистема для підзвітного управління відбудовою DREAM [11]. Вона об'єднує інформацію з урядових порталів, місцевих громад і ключових статистичних даних в єдиний пакет проєктів, щоб надати кожному повне уявлення про потреби та прогрес, дозволяючи уряду, донорам і громадянам ефективніше співпрацювати та визначати пріоритети відбудови.

Так, станом на початок серпня 2023 року цифрова екосистема управління відбудовою DREAM містить понад 8000 проєктів та проєктних ідей, а кількість користувачів сягнула майже 2000. Таким чином, Урядові субвенції, міжнародні гранти та інвестиції бізнесу – усі ці джерела спільно сприяють відновленню країни. Важливо постійно продовжувати роботу над залученням фінансування і забезпечувати, щоб кошти витрачалися максимально ефективно для відновлення і майбутнього розвитку України та її громад.

Однією з ключових перспектив, як уже зазначалось вище, є співпраця державного та приватного сектору, тобто державно-приватне партнерство. Державні бюджети та субвенції відіграють важливу роль у фінансуванні відбудови, але також важливо залучити інвестиції та ресурси приватних компаній. Ця співпраця повинна привести до ефективного використання ресурсів та більш швидкого відновлення України. Фінансування відбудови не лише робить можливим відновлення регіонів, але і сприяє створенню нових робочих місць, розвитку підприємництва та підвищенню якості життя населення, що є найважливішою інвестицією в майбутнє України.

Список використаних джерел:

1. Козар Юрій. Державно-приватне партнерство у реалізації економічного та соціально-культурного розвитку територіальних громад. URL: <http://surl.li/nyuil>
2. Прихований клондайк: як розкрити потенціал бюджетів об'єднаних територіальних громад. URL : <http://surl.li/topsq>.
3. Державно-приватне партнерство: час вчитися на помилках. URL : <http://surl.li/topsu>
4. Децентралізація влади: як зберегти успішність в умовах нових викликів? URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1131/>.

5. Бюджетний Кодекс України. URL: <http://surl.li/agrwl>.
6. Об'єднані територіальні громади. Децентралізація. URL : <https://decentralization.gov.ua/newgromada>.
7. Минулого року в Україні збільшилася кількість біоелектростанцій. URL : <http://surl.li/toptl>.
8. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду: регіональний досвід. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Regioni3.pdf>
9. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку та відновлення інфраструктури» № 619 від 30.06.2023 р. (зі зм. та доп.). URL: <http://surl.li/topue>
10. Країни світу допомагатимуть відновлювати регіони та міста України. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15192>.
11. Цифрова екосистема для підзвітного управління відновленням. URL: <https://dream.gov.ua/ua>.

4.3. Фінансові можливості підвищення ефективності управління та забезпечення інвестиційної привабливості підприємств

Савицька О. М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту підприємств
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі інвестиційної привабливості підприємств як ключового елемента у процесі активізації інвестиційних процесів для поліпшення конкурентних позицій підприємств у ринковому середовищі. Збільшення обсягів та оптимізація структури інвестицій можливі лише за умов підвищення привабливості соціально-економічних систем як на макро-, так і на мікро-рівні, та створення відповідного механізму взаємодії учасників інвестиційного процесу: інвесторів, держави, органів місцевих влад, керівників підприємств та ін. У зв'язку з цим набуває актуальності проблема розроблення організаційно-економічного забезпечення підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств незалежно від галузевої належності та форми власності для досягнення ними конкурентних переваг.

Питання підвищення інвестиційної привабливості були і залишаються у полі зору багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Найвідомішими у цьому напрямку є праці І. А. Бланка [40], І. М. Боярко [5], А. О. Єпіфанова [1], О. Б. Жихор [7], Я. О. Колесник [8], Г. Строкович [41] а інших [6, 9–13, 15–21] та ін. Проте до кінця так і не вирішеними залишаються питання щодо реалізації